

bahar 2000

GENÇLER BURADA, GELECEK NEREDE? LİSE GENÇLİĞİNİN 2020 YILINA İLİŞKİN GELECEK ALGILARI¹

Dr. A. Elçin (Gören) SUMMAK

Gaziantep Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi

Eğer kendiniz için bir gelecek tasarımı yapmıyorsanız, bir geleceğiniz de olmayacaktır.

John GALSWORHTY

Eğitim en yalın anlamıyla bugünden geleceğe hazırlanma sürecidir. Geleceğin belirsizliğini ve risklerini akılcı yöntem ve araçlarla, "evcilleştirerek", bir anlamda gelecek kuşakların izleyeceği ana yolları önceden belirleme/açma çabaları eğitimin ilgi alanına girer. Gençler ve çocuklar geleceğin hammaddesini oluşturduklarından, içinde yaşayacakları yakın ve uzak çevrenin geleceğini nasıl algıladıkları son derece önemlidir. Bu nedenle, planlı eğitim ve öğretim etkinliklerinin birincil muhatabı, genç kuşaklar olmaktadır. Eğer eğitim kurumları gençlerin özlem duyabilecekleri bir gelecek oluşturmada yetersiz kalırsa, bu alanda eğitim kurumları dışındaki güçlerin belirleyici olması kaçınılmazdır. Bu noktadan hareketle eğitim programlarında yapılacak değişikliklerde gençlerin bugünden yarına bakış açılarının da dikkate alınması gerekir. Zaten, gelecek adına elimizde bugünden var olan en etkili araç, onu şekillendirme ve bir ölçüde belirleme yeteneğimizdir. Ancak, böyle bir işe giriştiğimizde atılacak ilk adım; geleceğin bugünden nasıl görüldüğüne ilişkin bilimsel verilere ulaşmaktır.

Dünya Nereye Gidiyor?

Eğitim programları, bireylerin ve toplumların içinde yaşadıkları ve yaşayacakları büyük ve küçük evrenin koşullarına uygun donanımları edinmelerini amaçlayan süreçlerdir. Bu süreçler, içinde bulunduğumuz

1-Bu makale; Summak, A.E., 1998. "An Analysis of High School Students' Perceptions of the Probable Future by the Year 2020" Yayınlanmamış Doktora Tezi. Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde Prof. Dr. Tokay GEDİKOĞLU ve Doç. Dr. Müfit GÖMLEKSİZ (Çukurova Üniversitesi) danışmanlığında hazırlanan Doktora çalışmasından elde edilen bulgulara dayalı olarak hazırlanmıştır.

a. elçin summak

zamandan çok geleceğe dönük kaygılarla tasarlanmak durumundadır. Çünkü, bugünümüzde belirleyici rol oynayan süreçler yıllar önceki tasarımların (veya aymazlığın) ürünüdür.

Önümüzdeki 20 yıl ülkemiz açısından kritik dönüşümlerin yaşanabileceği bir dönem olmaya adaydır. Bir taraftan "alışageldiğimiz" her şeyi silip süpüren bilişim devrimi, insanı özeğe alan paylaşımcı ve eksiksiz demokrasi değerlerinin önlenemez yükselişi, diğer taraftan Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne adaylığı, yakın gelecekte tüm kurum ve kurallarımızı kökten değiştirecek gibi görünmektedir. Bu süreçlerin doğal sonucu olarak iş yaşamının gerektirdiği insan kaynağı nitel ve nicel olarak daha ileri boyutlarda değişecektir. Bugünlerde okullarımızdan mezun olan gençlerin bilgi ve becerileri onların, yasaları ve değerleri sürekli değişen, bu yeni kaotik (belirsizliğin belirleyici olduğu) düzende yer bulmalarını şimdiden zora sokmaktadır. İletişim teknolojileri ve bizlere günlük kesitlerle "Bilişim Rönesansı" yaşatan çok boyutlu dönüşüm, eski zihinsel algı biçimlerimizi ve kurumsal donanımlarımızı tamamen işe yaramaz hale getirmek üzeredir. Bunun en güzel örneğini ülkemizden verebiliriz. Neredeyse yarım yüzyıldır Türkiye'nin en büyük holdingleri, olarak bildiğimiz kuruluşlar çok kısa süre içinde tahtlarından indirilmiş bulunuyorlar (Korkmaz, 2000). Yerlerini ise daha önceleri kendilerini çok gerilerden izleyen, ancak yükselen değerleri ve yatırım alanlarını (bilişim ve iletişim gibi) önceden görebilen kuruluşlar almış bulunuyor. Bu durum belli uzuvları felç olmuş ama bilinci açık bir hastanın, dışına itildiği dünyayı hüznü ve çaresiz gözlerle izlemesi ve hiç bir şey yapamamasına benzetilebilir. Sanayi toplumu olmanın gereklerini zamanında yerine getiremeyen Türkiye, bilgi üretenlerin "efendi" bu bilgiye muhtaç olanların da "çağdaş köleler" olacağı bir dünyada hangi konumda olacağına tercihini ivedilikle yapmak zorundadır. "efendiler" arasında olmak isteyen bir Türkiye'nin öncelikle eğitim alanında bir takım radikal düzenlemeleri gerçekleştirmek zorunda olduğu açıkça görülmektedir.

Bu devasa dönüşüm " uzuvları felç olmuş" sistemleri önüne katıp sürüklerken, ayağa kalkıp koşmak isteyen bir Türkiye'nin yeni egemen paradigmaları görüp, öncelikle eğitimden başlayarak tüm sistemlerini yeniden yapılandırması kaçınılmazdır. Bu bağlamda paradigma; düşünme, algılama ve sorunları çözmede temel alınacak bir modeli (felsefeyi) temsil eden değerler bütünü olarak görülebilir. Bir benzetme yapacak olursak, yıllar önce verem mikrobuna karşı kullandığımız ilaçlar çok etkili olurken aynı ilaçlar bugün etkili olamamaktadır. Çünkü hastalığın adı aynı olmakla birlikte, mikrop evrim geçirmiş ve eski ilaçlara karşı direnç kazanmıştır. Bu durumda yeni tedavi yöntemleri ve ilaçlar kullanmak zorunludur. Aynı

a. elçin summak

durum insan yetiştirme düzenimiz için de geçerlidir. Dışımızdaki küçük ve büyük evren hızla değişirken, işgücü ve insan kaynağının niteliği farklılaşırken eski yöntemler ve sistemlerle yola devam etmek, bizi paradigma çarpılması diyebileceğimiz "sosyal sistemler felci" ile karşı karşıya bırakacaktır.

Eğitimi en yalın anlamıyla bugünden geleceğe hazırlanma ve gelecek kuşakların izleyeceği ana yolları şimdiden açma çabaları olarak gördüğümüzü ifade ettik. Dolayısıyla, eğitim-öğretim etkinliklerinin içeriğini yönünü ve ürünlerinin niteliğini büyük ölçüde belirleyici olan eğitim programları gelecek boyutunu göz ardı edebilir mi? Eğitim sürecinden geçmekte olan gençler, gerek bireysel olarak ve gerekse ulusal ve küresel bağlamda geleceği nasıl algılıyorlar? Bu algılarında devam ettikleri okul programlarının etkisi var mı? Sosyo-ekonomik/kültürel arka planları ve cinsiyetlerine göre geleceği algılama biçimleri farklılaşıyor mu?

Bu soruların yanıtı gençliğin ileriye nasıl baktığına ilişkin önemli ipuçları verecek niteliktedir. Eğitim programlarını geleceğe dönük ve çağdaş bir anlayışla yenilemek durumunda olan ülkemizin bu alandaki politikalarını yönlendirenler, gençlerin gelecek beklentilerini dikkate almak durumundadırlar. Sistemin aşağıdan yukarıya yenilenmesi noktasında eğitim-öğretim süreçlerinin "müşterisi" konumundaki öğrencilerin beklentileri, gelecek algıları özenle irdelenip, eğitim programlarına kaynaklık eden öğelerin arasına mutlaka alınmalıdır. Ancak bu yolla eğitim-öğretim programlarımızı bilimsel ve çağdaş bir temele oturtabiliriz. Bu düşüncelerin yeni paradigma anlayışımızda kendine bir yer bulması bu bakımdan da önemlidir.

Bu araştırmanın bulguları, eğitim-öğretim politikalarımıza yön verenlere bilimsel yöntem diliyle yazılmış açık bir çağrı olarak da kabul edilebilir. Öte yandan Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planında "Eğitim ve öğretim programlarında; yeniliklere açık, kolay anlaşılabilir, pratik, ezbere dayanmayan, öğrenciyi araştırma ve buluşlara sevk eden bir yaklaşımın benimseneceği belirtilmektedir" (Açıkalın, 1999: 471). Ortaya konulan bu "vizyonun" nasıl gerçekleştirileceği merak konusu iken, gelecek boyutuna ilişkin hiçbir motifin eğitim programlarında söylem düzeyinde bile yer almadığı açıkça görülmektedir.

a. elçin summak

Türk Eğitim Sisteminde Yeni Paradigmayı Bekleyen Sorun: GÜDÜLEN (güdülmek istenen) İnsan Modelinden, Düşünen İnsan Modeline Geçiş

20. yüzyılın başlarında egemen olan ve başarılı sonuçlar veren Newtoncu ve mekanik (makine modeli) paradigmaların mantığına uygun olarak yapılan eğitim sistemleri ve modellerinin yeni paradigmanın yükselmesiyle yetersiz kaldığı artık iyice hissedilmektedir. Burada sözü edilen yeni paradigmanın, yükselişe geçtiğini nasıl anlıyoruz? Bunun en belirgin kanıtı, alışlagelen yöntemler ve düşünüş biçimleri ile mevcut sorunların çözülemez hale gelmiş olmasıdır (Şimşek, 1997: 19). Sorunlarımızın tarihsel süreçte çözülmeden nasıl günümüze kadar geldiğine, Osmanlı Sultanı Abdülaziz'in Sadrazamı (başbakanı) olan Ali Paşa'nın "Siyasi Vasiyetnamesi"nden bir örnek verebiliriz. Günümüzden yaklaşık 129 yıl önce kaleme alınan bu belgede aynen şu ifadeler yer almaktadır "...Devlet fabrikalarından da vazgeçiniz, bunlar çok masraflı ve faydasız, özel teşebbüsü de boğmaktadırlar. Oysa yalnız özel teşebbüs güçlenip gelişebilir, devlet fabrikaları özel şirketlere devredilmelidir. Hükümet sadece hissedar olmalıdır bu fabrikalara" (Meriç, 1997: 41). Bu ifadeler son günlerde "özelleştirme" konusunda dinlediğimiz haberleri anımsatıyor adeta. Bu durumda, yığılan sorunların çözümü için yeni bir paradigmaya ne kadar acil gereksinim olduğunu görebilmekteyiz.

Türk eğitim sisteminde yeni düşünüş biçimi ile el atılması gereken sorunlu alanlardan biri de eğitim programlarının geçmiş veya şimdiki zamana odaklanmış içeriğidir. Zira, bugünkü dar anlamıyla ortaöğretim programlarının öğrencilere gelecek bağlamında sunduğu tek amaç, ölümüne bir yarışla üniversiteye giriş sınavlarına hazırlanmaktır. Zeka çeşitliliğini, ki çoklu zeka kuramı sekiz değişik zeka türünün varlığını kabul etmektedir (Checkley, 1997: 8-13), dikkate almadan insanın tüm zihinsel becerilerini sayısal ve sözel düzeye indirgeyen (özel yetenek sınavlarını ayrı tutarsak) çoktan seçmeli bu yaklaşımın gençliğe umut vermede yetersiz kaldığı üniversite kapılarında yığılan gençlerimizin halinden anlaşılmaktadır. Oysa, çağdaş eğitimin amaçladığı kritik beceriler, hatta zeka tanımı bile değişmiş görünmektedir. James (1997) bu durumu şöyle saptamaktadır:

"...öğrencilerden başka şeylerin yanı sıra, enformasyonun önemini belirlemek, olguyla görüşü ayırt etmek, temelsiz varsayımları saptamak, önyargı ya da propagandayı fark etmek, mantıklı alternatif ya da çözümler önermek ve olası sonuçları tahmin edebilmek gibi beceriler talep ediliyor. Zeka, gerek yeni gerekse eski tür durumlar karşısında uyum sağlayıcı tepkiler gösterebilme yeteneğidir (s. 208).

a. elçin summak

Bu gerçekliğe karşın, belli bilgilerin ezberlenip gerektiğinde çağrılabilmesine dayanan ve çoktan seçmeli bir "uyarıcının" pasif bilgi dağarcığını harekete geçiremediği durumlarda, problem çözme yeteneğini devreye sokamayan genç beyinler, yeni bin yılda gelecek adına neler bekliyor olabilir? Bu sorunun cevabının tüm yönleriyle bir araştırma sonucundan elde edilmesi beklenemez, ancak sorunların belirlenmesi aşamasında ilgililere rehberlik edebilecek ön bulgulara varılabilir.

Öncelikle, 21. Yüzyılın belirleyici faktörünün insan olacağı kuşku götürmez bir gerçektir. Naisbitt ve Aburdune'nün (1991) "*21. Yüzyılın göz kamaştırıcı gelişmeleri teknoloji sayesinde değil, insan olmanın derinlemesine anlaşılması sayesinde ortaya çıkacaktır*" (s.16) şeklindeki öngörülerıyla insanın belirleyici rolüne işaret etmektedirler. Öğrenme, düşünme ve her anlamda insan kaynağının geliştirilmesini konu alan eğitim-öğretim etkinlikleri insan beyninin öğrenme ve gelişme yasalarını da mutlaka dikkate almak zorundadır. Öğrenme etkinliklerinin, çoklu zeka kuramı bağlamında beyin-uyumlu (brain-based) yaşantılara yer açması yaşamsal önemi olan bir konudur. Yeni eğitim paradigmasının, düşünen ve sürekli kendini geliştiren insan tipini gerçekleştirilmede dayanak noktalarından birisi, mutlaka "beyin geliştirme" olmak durumundadır. Henüz eğitim gündemimizde yer almayan doğum öncesi ve "ana kucağında" (özellikle 0-2 yaşlar arasında; yani "okul öncesi eğitim" öncesinde!) eğitim ve öğretim programlarına ve yasal düzenlemelere şiddetle ihtiyaç vardır. Bu alanda (özellikle A.B.D'de 1960'larda) başlatılan programlar olağanüstü olumlu sonuçlar vermiş olup, üstün nitelikli insan kaynağı yetiştirmede erken beyin geliştirme etkinliklerinin önemini somut bir biçimde ortaya koymaktadırlar (Açıklalın, 1999: 99-101; Harvey, 1994: 49-65; Gamon & Bradgon, 1998: 217; Healy, 1994: 11-39). Beyin-öğrenme-zeka gelişimi ile ilgili araştırma bulguları, sinir bilim (nöroloji) uzmanları kadar olmasa bile, eğitimcileri ve öğretmenleri yakından ilgilendirecek boyutlara erişmiştir. Zira, beyne yeteri kadar uyarım verebilen uygun bir çevrenin, zeka gelişimine genetik kodlarımızdan daha fazla katkı yaptığı kabul edilmektedir (Caine & Geoffrey, 1995: 43-47; Shore, 1997: 18-55; Cohen, 1997, Slegers, 1997: Swaminathan, 1990). Ülkemizde bu konuda düzeyli çalışmalar yapan bilim insanlarından bir bölümü TÜBİTAK "Beyin Dinamikleri Çalışma Grubu" adı altında çok disiplinli bir yaklaşımla güzel bir ekip çalışması örneği sergilemektedir. Tüm bunlara karşın, bu grubun içinde beyin-öğrenme-zeka konusundaki çalışmaları eğitim-öğretim alanındaki öncelikli gereksinmelere uygun şekilde yönlendirecek ve bulguları doğrudan ilgili alanlara aktarabilecek bir eğitim bilimci grubunun varlığı bilinmemektedir (Başar ve Karakaş, 2000: 22). Ancak, sosyal bilimcilerin Çalışma Grubunda

a. elçin summak

bulunması yine de sevindirici bir gelişmedir. Bu çalışmalar paralelinde, Milli Eğitim Bakanlığı'nın ve diğer özel öğretim kurumlarının insan beyninin öğrenme, verimli çalışma "iklimini"ne ve çoklu zeka kuramına uygun öğretim programları ve eğitim kurumları tasarımı var mıdır? Yoksa, bu konuyu ne zaman gündeme almayı düşünüyorlar? Bu tür sorular paradigma değişimine giden yolda önemli kilometre taşları olacak ağırlıkta görülmelidir.

Stratejik boyutu keşfedilmeye başlanan insan kaynağından etkin bir şekilde yararlanmanın tek yolu, onu, *geleceğe dönük atılımları kurgulama yeterliği* olan bir eğitim süreciyle değerleyebilmektir. Daha yalın bir dille ifade edecek olursak; eğitim programlarımız gençlerde gelecek heyecanı uyandırmalı ve özlem duyabilecekleri bir gelecek vizyonunu okul-eğitim sürecinin erken dönemlerinde onlara sunabilmelidir. Geleceğe karamsar bakan ve yüksek beklentileri olmayan bir gençlik kötü niyetli yönlendirmelere kolaylıkla kapılabilecektir. Çünkü, insanları zorluklarla baş etmeye ve gelişmeye yönelten en önemli kuvvet, gelecek için beslediği umutlardır. Bu noktadan bakıldığında eğitim programlarının gençlere kazandıracığı gelecek perspektifinin ne kadar önemli olduğu kolaylıkla anlaşılacaktır.

Türk eğitim sisteminin aşağıdan yukarıya tüm alanlarda yeniden yapılanmaya daha önce hiç olmadığı kadar gereksinimi olduğunu, alan dışı uzmanlar da seslendirilmektedir. Girişilecek bu yeniden yapılanma hareketinin insanı temel alan, onun eşsizliğini kabul eden ve Cemil Meriç'in tanımındaki " kendisi ve içinde yaşadığı dünyasıyla barışık olan; maruz kalmadan özgürce seçmesini bilen; kendi kafasıyla düşünen, kendi gönlüyle hissedен, uyanık bir şuur, tetikte bir dikkat ve hakikatin bütünü kucaklamaya çalışan engin bir merak duygusu" (Yazan, 1993: 111) ile donatılmış yüksek kişilikli aydınları yetiştirmek gibi bir vizyonu olmalıdır. Bu, bir anlamda *düşünen ve araştıran insan tipine geçiş formülüdür*. Yukarıdan aşağıya dayatılan direktiflerle sürekli "güdülmek" istenen bireyler topluluğu, çağdaş bir ülkenin amacı olamaz. Çünkü, eğitimdeki, reformlar aşağıdan yukarıya doğru bir yol izlemediği takdirde başarısızlığa mahkumdur (Sommak, 1997: 294; Bademci, 1997: 40). Yüksek karakter özelliklerine sahip bireyler yetiştirmek, gelişmiş ülkelerin kalite hareketinde dikkate aldıkları önemli bir ölçüt olarak önem kazanmaktadır. Bonstingl (1992) "yeni paradigmada eğitimin, sürekli beceri geliştirmeyi yüreklendiren, kişinin ufkunu açan ve kişiliğini geliştiren bir süreç olacağını" (s.68) dile getirmektedir.

Eğitim Programlarında Gelecek Unsuru: Dünyada ve Türkiye'de Durum

Eğitim programları ile ilgili eleştiriler genelde programların okul dışındaki gerçek yaşamla fazla bağlantılarının olmadığı öğrencilerin bireysel becerilerini ve entelektüel meraklarını geliştirmede/yönlendirmede yetersiz kaldığı noktasında yoğunlaşmaktadır (Kaya, 1993: 90; Bilgiseven, 1986: 54). Buna kanıt oluşturacak tipik bir örneği, araştırmanın denek grupları arasında bulunan Gaziantep Anadolu Dış Ticaret Lisesinin programlarından verebiliriz. Dış ticaret ve kambiyo işlemlerini yürütebilecek ara eleman yetiştirmeye yönelik eğitim verilen bu okulda, bilgisayar ve daktilo derslerini ayrı ayrı verildiğini, dış ticaret ve kambiyo mevzuatına ilişkin haftalık ders saatlerinin çok az olduğunu, küresel ticaret ve İnternet olanaklarının işlendiği bir dersin ise hiç bulunmadığını bilmekteyiz (Summak, 1998: 29-31). Eğitim programlarımızın içinde yaşadığımız zaman diliminde bile yaşamın gerçekleri ile uyumu tartışma konusu olurken, geleceğe dönük bir iddiasının olması beklenemez.

Gençlerin hızla değişen dünyaya ayak uydurabilmeleri için eğitim programlarında dün ve bugünün yanı sıra gelecek boyutunun da bulunması gerektiği uzmanlarca vurgulanmaktadır (Varış, 1985: 69; Barnes, 1978: 124; Small, 1981: 398-405). Çünkü, " geçmiş, şimdiki zaman ve gelecek sürekli etkileşim içinde bulunmaktadır. Bu nedenle eğitim programlarımız gençlere geleceklerini ancak bugün aldıkları kararlarla kurabileceklerini öğretebilmelidir" (Shane, 1975: 112). "Öğrencilerin kendilerini nasıl gördükleri ve gelecekte neler bekledikleri bilinirse geliştirilecek programların öğrenci ihtiyaçlarını karşılama düzeyi yüksek olacaktır" (Doğan, 1997:128). Bu amaçla üniversitelerin Eğitim Bilimleri bölümlerinde öğrencilerin geleceği algılama biçimlerine ilişkin araştırmaların nitelik ve nicelik olarak artırılması gerekmektedir. Gelişmiş ülkelerde bu konuyu özege alan ve gelecek olgusunu bilimsel bir yaklaşımla her yönden irdelemeye çalışan araştırmaların sayısı hayli kabarık iken, ülkemizde "gelecek bilim" sözcüğü bile falcılık bağlamında değerlendirilerek ciddiye alınmamaktadır. Bu nedenle, ülkemizde Genel Kurmay Başkanlığı dışında 20-25 yıllık bir geleceğe dönük araştırmalar yapan ve elde edilen bulgulara göre strateji belirleyen bir kamu kuruluşu bulunmamaktadır. Maalesef, Milli Eğitim Bakanlığının ve Y.Ö.K'ün de ,bildiğimiz uzun erimli, bir gelecek tasarımları yoktur.

Türk eğitim sisteminde yaygın olarak kullanılan eğitim programı geliştirme modellerinde temel öğeler; amaçlar, içerik, öğrenme,-öğretme süreçleri ve değerlendirme aşamalarından oluşmaktadır (Demirel, 1999; 65). Uzak

a. elçin summak

hedeflerin (geleceğe dönük yaşantıların) dikkate alındığı bir program geliştirme modeli olarak Demirel'in (1995: 91) geliştirdiği model bir istisna olarak bulunmaktadır. Ancak, bu modelin bireysel gelecek algısını kuvvetlendirmeye yönelik hangi yaşantıları içerdiğini ve kuramsal çerçeve dışında uygulama bulup bulmadığını da bilemiyoruz.

Gelişmiş ülkelerde, gelecekte ihtiyaç duyulacak iş gücünün niteliklerine uygun insan kaynakları geliştirilmesine yönelik eğitim programları tasarlanmakta veya kritik meslek alanlarına yönlendirmeler yapılmaktadır. Yeni Binyılda tüm eğitim süreçlerine evrensel boyut kazandırabilecek bazı öğeler öne çıkmaktadır. Gelecek odaklı bir eğitim programında bulunması gereken altı önemli unsur Hahn (ve diğerleri, 1990) şöyle sıralamaktadır:

1. Öğrencileri iş yaşamının gerçekleri ile tanıştırmak amacı ile tasarlanmış öğrenme etkinlikleri,
2. Orta öğretimdeki başarı ile orta öğretim sonrası cazip bir iş/ meslek sahibi olma arasındaki bire bir ilişkiyi gösterecek etkinlikler,
3. Yüksek öğrenimdeki öğrenci maliyetlerini karşılayacak yöntemlerin araştırılmasında yardımcı olacak etkinlikler,
4. Lise sonrası eğitim/öğrenime ilişkin bazı kritik gerçeklerin öğrenilmesini sağlayacak etkinlikler,
5. Geleceğe dönük beklentileri canlı ve alternatif geleceklerin kapısını sürekli açık tutacak etkinlikler,
6. Gerekğinde yardım alınabilecek kaynaklara erişim sağlayacak bilgiler (s. 23).

Benzer şekilde, Cawelti (1993) öğrencilerin gelecek yaşamlarında çok yararlı olabilecek öğrenme etkinliklerinin okul programlarındaki eksikliğine dikkat çekerek "eğitim programcılarının geleceğe dönük yaşantılar tasarlamaktan daha önemli bir işlerinin olamayacağını" (s. 1) ifade etmektedir. Akey ve Gilbert (1990), de "öğrencilerin, bugünküne hiç benzemeyecek 21. Yüzyıl koşullarında, yaşama, çalışma ve rekabet etme gereksinimlerini hesaba katan gelecek odaklı programlara ihtiyaç olduğunu" vurgular ve bu tür programların esaslarını şu şekilde belirler:

1. **Bilişsel süreçleri harekete geçirme:** sadece ilişkilendirme veya ezberleme yöntemiyle değil, karmaşık düşünme düzeyinde bilgi işleme becerilerini harekete geçirme,

a. elçin summak

2. **Anlama:** çeşitli uyarıcıların verdiği mesajlar: (sözlü/sözsüz) çözümleme, sentezleme ve sonuç çıkarma,
3. **Sembolleştirme:** bir gerçekliği veya algı biçimini temsil edecek süreçleri kavramlaştırma (alfabetik sistem, harita, oyun kuralları, dans, drama ve aritmetiğin günlük düşünme dinamiği ile ilgili alanlarda),
4. **İletişim:** insanların başkalarını, düşünceleri duyguları ve görüşleri hakkında bilgilendirme yetenekleri (besteleyerek, uygulayarak, dramatize ederek, çizerek, rol yaparak, görsel semboller kullanarak ve yazarak),
5. **Problem çözme:** insanların gerek kendileri ile gerekse içinde yaşadıkları dünya ile ilgili sorunlarla baş edebilme yeteneklerinin geliştirilmesi (bir durumu açıklığa kavuşturma, denenceler kurma, stratejiler belirleme, bilgi toplama, özetleme ve yargılar çıkarma gibi süreçlerin kullanılması),
6. **Mantıklı yordama:** tümdengelim, veya tüme varım yöntemleri ile bir sorunu veya bir konuyu irdeleyerek yargıya varma,
7. **Genel kavramlar oluşturma:** doğal bir olayda ve özgün durumlardan, belli süreçler sonucunda, genel kavramlar oluşturma yeteneği (sınıflandırma ve uygun genellemeler yapabilme) (s. 14).

Gelecek odaklı öğretim programlarına örnek olabilecek önemli çalışmalardan biri A.B.D de Maine Eyaleti Eğitim ve Kültür Dairesi tarafından geliştirilen "Future Builders" isimli programdır (1990: 1-21). Öğrencilere geleceğe dönük düşünme ve tasarlama fırsatları yaratmayı amaçlayan bu programın 10. sınıf düzeyi için hazırlanmış bir kesiti Tablo 1.'de görülmektedir

ABD Kalite Eğitimi Merkezi'nin başkanı olan Bonstingl (1989) "... eğer gençlerimiz 21. Yüzyılın küresel gerçeklerine hazır olacaklarsa, içinde bulunacakları dünyanın farkında olacak şekilde yetiştirilmelidirler" (s.9) demektedir. Pek çok alanda olduğu gibi, gelecek bilimde de ciddi çalışmaların yapıldığı Amerika Birleşik Devletleri'nde geleceği bilimsel ve çok boyutlu olarak ele alan "Dünya Gelecek (Bilim) Örgütü" (World Future Society) gibi kuruluşlar kapsamlı çalışmalar yaparak bu alana özgün bir kimlik kazandırmaya çalışmaktadırlar. Bu örgüt, her alandan "gelecek bilimcilerin" katkı yaptığı uluslar arası kongreler, kitaplar ve süreli yayınlar aracılığı ile kurumsallaşma adına dikkate değer gelişmelere öncülük etmektedir.

a. elçin summak

TABLO 1. "10. Sınıflar için Tanıtım ve Kişisel Değerlendirme"

Amaçlar	Bu oturumun sonunda öğrenciler geleceğe ilişkin fikirleri gözden geçirip, kendileri ile ilgili kararlar için bilgi toplayacaklar.
Tanım	Öğretmen gelecekle ilgili 10. Sınıf seminerini oryantasyon programının devamı olarak sunacak. Öğrenciler oryantasyon sırasında yaptıkları ödevleri gözden geçirecek kişisel değerlendirmelerini bir üst seviyeye taşıyacaklar.
Gerekli malzeme	Oryantasyon, kişisel değerlendirme ve beceri formları. Gurur Raporu, kağıt kalem
Açıklamalar	<ol style="list-style-type: none"> 1. "Geleceğimizi Kuralım" oturumuna, AMAÇLARI açıklayarak başlayınız. "Beceri Değerlendirme" formlarını dağıtınız. Öğrencilere kendi becerilerini değerlendirmelerini (puanlamalarını), söyleyiniz. Oturumun sonunda becerilerini yeniden değerlendirme fırsatlarının olacağını ilan ediniz. 2. Öğrencilerin geleceklerini daha iyi hazırlayabilmeleri için neleri bilmeleri gerektiğini "Beyin Fırtınası" yöntemiyle bulmalarını sağlayınız. Bunları seminerin amaçları ile karşılaştırmalarını sağlayın. 3. Sınıf ödevini yapmak için yeteri kadar zaman veriniz. Ev ödevi veriniz ve nasıl yapılacağını açıklayınız.
Ev ödevi	Eğer Gurur Raporunuzu ve beceri değerlendirme alıştırmalarını sınıfta yapmadıysanız, tamamlanmış olarak gelecek derse getiriniz.
Başvuru kaynakları	Choices and Challenges, Minday Bingham Judy Edmunson and Sandy Stryker

ABD, Maine Eyaleti Eğitim ve Kültür Dairesi tarafından geliştirilen "Future Builders" (Geleceği Kuralım): Lise Öğrencileri için Kariyer Eğitimi ve Yaşam Becerileri Geliştirme Programı" (s. 21)'ndan alınan örnek etkinlik.

Ülkemizde gelecek bilim adına özgün araştırmalar yapan bir sivil toplum örgütünün varlığı bilinmemektedir (Türk 2000 Vakfı gibi sivil gruplar ve yeni kurulmakta olan "think tank"ler hariç). Ancak, çok az sayıda akademisyenin gençlerle ilgili yaptıkları araştırmalarında gelecekle bağlantısı olan bir iki unsura yer verdiği görülmektedir. Bunlar arasında Kağıtçıbaşı'nın (1973) Türk ve Amerikalı lise öğrencilerini kültürel açıdan karşılaştıran çalışması gençlerin gelecek algılarına yönelik unsurlara yer vermektedir. Ancak, araştırmanın ağırlık

a. elçin summak

noktasını otoriter davranışların altında yatan kişilik tutumlarının incelenmesi oluşturmaktadır. Yine Kağıtçıbaşı'nın (1972) lise gençlerinin sosyal ve psikolojik değişim boyutlarını incelediği araştırması, bir alt ölçek düzeyinde gençlerin gelecek algılarını dikkate alan bir çalışma olarak alan yazında bulunmaktadır. Gençlerin gelecek algılarını belli bir boyutuyla araştırma kapsamına alan bir çalışmalar arasında Tezcan'ın (1981) Ankara'da çalışan ve okuyan gençler üzerinde yaptığı bir araştırma ile Baymur (Gökçe'den alınma 1984a: 40) ve Gökçe (1984b: 112-113) ve Ekşi'nin (1982) benzer şekilde gelecek boyutunu dikkate alan çalışmaları da bulunmaktadır. Gençlerin gelecek ilgili tepkilerini akademik bir çalışma konusu olarak yüksek lisans düzeyinde ele alan Gültekin'in (1990) çalışması dışında, 1998 yılına kadar, bir çalışma bulunmamaktadır.

Küresel ve bölgesel boyutta içinden geçmekte olduğumuz büyük değişim bize insan kaynaklarımızı geliştirmede çok önemli fırsatlar sunmaktadır. İleride "küredaş"lar olarak daha yoğun paylaşacağımız küresel değerleri bugünden eğitim sistemlerimize yansıtma çağrısıyla karşı karşıya bulunmaktayız. Bu çağrıya kayıtsız kalamayız; tüm yetersizliklere rağmen çağdaş Türkiye'nin yolu eğitimdeki dönüşümden geçmektedir.

Problem

Araştırmanın ana problemini; lise öğrencilerinin olası geleceğe ilişkin algıları, sosyo-ekonomik/kültürel niteliklerine göre değişiklik göstermekte midir? Sorusu belirlemektedir. Bu sorudan hareketle oluşturulan 5 alt (ölçek) problem yardımıyla lise gençliğinin 2020 yılına ilişkin gelecek algıları tarama modeli bir araştırma deseni kullanılarak çözümlenmeye çalışılmıştır. Araştırmanın alt problemleri şöyledir.

Örnekleme giren lise öğrencilerinin,

1. Dünyanın geleceği,
2. Türkiye'nin geleceği,
3. Kendi kişisel gelecekleri,
4. Mutlu ve huzurlu gelecek beklentileri ve
5. Olası gelecek savaşlar konusundaki algıları, ile sosyo-ekonomik/kültürel arka planları arasında anlamlı bir fark var mıdır?

a. elçin summak

Bu makale kapsamında, deneklerin dünyanın geleceğine, kendi kişisel geleceklarine ve Türkiye'nin geleceğine ilişkin algıları ile devam ettikler okul türleri arasındaki ilişki verilecektir. Ancak, tüm alt ölçeklerle betimsel değişkenler arasındaki anlamlı farklılaşmaları gösteren toplam sonuçlar, Tablo 13'de topluca görülmektedir.

Yöntem

Araştırma, alan taraması modelinde desenlenmiştir. Gaziantep ili Merkez ilçedeki lise dengi okullardan, 1997-1998 öğretim yılında, (çok aşamalı olarak) grupça örnekleme yöntemiyle seçilen 9, 10 ve 11. sınıflardaki toplam 1849 öğrenci araştırmanın denek grubunu oluşturmuştur. Denekler, okul türü olarak, İmam-Hatip Lisesi, Meslek Lisesi, Anadolu Lisesi, Normal Lise, Özel Okul statüsündeki Liseler ve Fen Liselerinden çekilmiştir. Öğrencilerin gelecek algılarını ölçmek amacıyla özel bir anket (ölçek) geliştirilmiştir. İlk aşamada 200 kişilik bir lise öğrencisi grubuna boş kağıtlar dağıtılarak, 2020 yılına ilişkin beklentilerini yalın ifadeler şeklinde yazmaları istenmiş ve bu ön çalışmadan elde edilen ham veriler anketin tabanını oluşturmada kullanılmıştır. Daha sonra oluşturulan ilk taslak anket, araştırma evrenini temsil eden 6 değişik okul türünden alınan 1010 denekten toplanan veriler üzerinde yapılan geçerlik ve güvenirlik çalışmaları sonrasında uygulanmıştır. Her alt ölçeğe giren maddeler için "t" sınaması ve alt ölçekler arasındaki uyumu test edebilmek amacıyla, ön-test son-test "Croanbach Alfa" katsayıları hesaplanmıştır. "t" ve Croanbach Alfa sınamaları kabul edilebilir düzeylerin üzerinde bulunmuştur. Böylece, anketin taslak formu 1010 öğrenci üzerinde denenmiş ve elde edilen ham veriler yardımıyla (faktör analizi yöntemiyle) toplam 26 maddeden 5 alt-ölçek oluşturulmuştur. Bu yöntem araştırmanın kuramsal temellerine destek sağlamak bakımından da önemlidir. Son aşamada 839 denekten alınan veriler, Tek Yönlü Varyans Analizi ve Çoklu Aralık Testi (Scheffé F) yardımıyla çözümlenerek son bulgular elde edilmiştir. Araştırmada esas alınan anlamlılık düzeyi .05'dir.

Tablo 2. Araştırmaya Giren Deneklerin Okul Türlerine Göre Dağılımı

Okul Türü	Denek Sayısı	Yüzdesi %
İmam-Hatip Lisesi	144	17.1
Endüstri Meslek Lisesi	212	25.2
Anadolu Lisesi	71	8.4
Normal Lise	148	17.6
Özel Lise	207	24.6

a. elçin summak

Fen-Lisesi	57	6.7
Toplam	839	100 %

Tablo 3. Deneklerin Cinsiyet Dağılımı

Cinsiyet	Sayı	Yüzde %
Kız	377	44.9
Erkek	462	55.1
Toplam	839	100 %

Verilerin Çözümlemesi

Lise Öğrencilerinin Dünyanın Geleceğini Okul Türleri Bağlamında Algılamaları

Araştırmanın beş alt ölçeğinden biri olan dünyanın geleceği ile ilgili olarak ankette şu ifadeler (karışık; hepsi bir arada olmaksızın) yer almaktaydı:

2020 yılında;

1. Bulaşıcı hastalıklar tüm insanlık için büyük bir tehdit oluşturacak ve insanlar evlerinden dışarıya pek çıkmayacaklar,
2. Terörizm, toplu intiharlar ve katliamlar artacak ve tüm insanlığı tehdit edecek,
3. Dünyada uzun süreli savaşlar çıkacak,
4. İnsanlar arasında dostluk, hoşgörü ve dayanışma azalacak,
5. Irkçı ve dinsel ayrımcılık olacak,
6. Çevre ve doğal varlıklarımız insanlar tarafından tahrip edilecek,
7. İnsanlar doğayı tahrip edecekler ve dünya neredeyse çölleşecek,
8. İşsizlik dünya ölçeğinde artış gösterecek.

Araştırmaya katılan 839 lise öğrencisinin yukarıda verilen ifadelere katılma düzeyleri dikkate alınarak yapılan (SPSS 6.01 sürümü ile) Tek-Yönlü-Varyans (One-Way-Anova) analizi sonucunda Tablo 4 ve Tablo 5'te verilen değerler elde edilmiştir.

a. elçin summak

Tablo 4. Öğrencilerin Dünyanın Geleceği/Okul Türü Algılarına İlişkin Ortalama ve Standart Sapma Değerleri ("One-Way Anova" Çözümlemesi)

Okul türü	Denek sayısı	Ortalama	Standart Sap.
İmam-Hatip (1)	144	26.8882	5.5827
Meslek Lisesi (2)	212	24.7291	6.2682
Anadolu Lisesi (3)	71	27.2636	5.3376
Normal Lise (4)	148	26.1987	6.6690
Özel Lise (5)	207	24.5362	6.0555
Fen-Lisesi (6)	57	25.4491	6.3349
Toplam	839	25.5747	6.1761

Tablo 5. Grup içi ve gruplar arası Varyans analizi ve hesaplanan F oranı/Scheffé sonuçları

Varyans Kaynağı	Serbestlik Derecesi	Kareler Toplamı	Kareler Ortalaması	F Oranı	Fark (Scheffé) $p \leq 0.05$
Gruplar Arası	5	884.29	176.85	4.7401**	(1ve 5 nolu gruplar arasında)
Gruplar İçi	833	31080.12	37.31		
Toplam	838	31964.42			

** $p \leq 0.001$

Öğrencilerin, araştırma anketindeki ifadeler bazında dünyanın geleceğine ilişkin algıları ile devam etmekte oldukları okul türleri arasında anlamlı (.0005 düzeyinde) bir farklılık olduğu görülmektedir. Söz konusu, anlamlı algı, farkının İmam-Hatip ve Özel Lise öğrencileri arasında olduğunu "Scheffé F" sınavında görmekteyiz, (Tablo 5). Tablo 4'de verilen ortalamalarda, İmam-Hatip Lisesi öğrencilerinin dünyanın geleceğine ilişkin en "iyimser" (ortalama: 26.8882) grup oldukları görülmektedir. Yine aynı tabloda özel lise öğrencilerinin (ortalama: 24.5362) dünya için geleceğe dönük beklentileri en az iyimser olan grubu oluşturduklarını görmekteyiz.

Lise Öğrencilerinin Türkiye'nin Geleceğini Okul Türleri Bağlamında Algılamaları

Türkiye'nin geleceğine yönelik tutumları ölçmek amacıyla ankette şu ifadeler yer almaktaydı:

1. Türkiye'de bilime ve eğitilmiş insanlara değer verilmeyecek, en önemli ölçüt para olacak,
2. İşsizlik Türkiye'nin en önemli sorunlarından biri olmaya devam edecek,

a. elçin summak

3. Sağlık hizmetleri yetersiz olacak ve insanlarımızın çoğu iyi bir sağlık hizmetinden yoksun kalacak,
4. Nüfus patlaması olacak ve bu durum ülkede büyük sorunlara yol açacak,
5. Türkiye'nin ileriye dönük politik ve sosyal düzeni endişe vericidir,
6. Türkiye'deki bilimsel gelişmeler ileri ülkeler düzeyinin altında kalacaktır.

Tablo 6. Lise Öğrencilerinin Türkiye'nin Geleceği/Okul Türü Algılarına İlişkin Ortalama ve Standart Sapma Değerleri ("One-Way-Anova" Çözümlemesi)

Okul türü	Denek sayısı	Ortalama	Standart Sap.
İmam-Hatip (1)	144	21.3686	4.3543
Meslek Lisesi (2)	212	20.1221	5.0606
Anadolu Lisesi (3)	71	22.7023	5.0912
Normal Lise (4)	148	21.3390	5.0411
Özel Lise (5)	207	19.0716	4.9251
Fen-Lisesi (6)	57	19.8204	5.2241
Toplam	839	20.4894	5.0329

Tablo 7. Grup içi ve gruplar arası Varyans analizi ve hesaplanan F oranı/Scheffé sonuçları

Varyans Kaynağı	Serbestlik Derecesi	Kareler Toplamı	Kareler Ortalaması	F Oranı	Fark (Scheffé) $p \leq 0.05$
Gruplar Arası	5	1036.0537	207.2107	8.5490**	4-5; 1-5;
Gruplar İçi	833	20190.1614	24.2379		3-5 nolu gruplar arasında
Toplam	838	21226.2151			

** $p \leq 0.001$

Lise öğrencileri devam ettikleri okul türüne göre, Türkiye'nin geleceğine ilişkin algılarında anlamlı farklılıklar sergilemişlerdir. Türkiye'nin geleceği söz konusu olduğunda , en iyimser grup Anadolu Lisesi öğrencileri olurken, en karamsar grubun özel okul öğrencilerinden oluştuğu Tablo 6'daki ortalama değerlerden anlaşılmaktadır. Çoklu aralık testi (Scheffé) sonuçları (Tablo 7.) farklılaşmanın Anadolu Lisesi, İmam-Hatip Lisesi, Normal Lise ve özel okul öğrencileri ile Anadolu Lisesi ve Meslek Liseli öğrenciler arasında olduğunu ifade etmektedir.

a. elçin summak

Lise Öğrencilerinin Kendi Geleceklerini Okul Türleri Bağlamında Algılamaları

Araştırmada kullanılan algı ölçeğinin “kişisel gelecek” alt ölçeğinde, 2020 yılına dönük kişisel beklentileri temsil eden, şu ifadeler yer almaktaydı:

1. İyi bir üniversitede okuyacağım
2. Bir dünya turu yapma imkanım olacak.
3. Yurt dışına bir yabancı dil öğrenmek amacıyla gideceğim.
4. Doğal güzellikler içinde lüks bir evde yaşayacağım.
5. Gelecekteki iş hayatım çok başarılı olacak.
6. Okulumu başarıyla bitireceğim.
7. Gelecekte evlenip mutlu bir yuva kuracağım ve çocuklarım olacak.

Tablo 8. Lise Öğrencilerinin Kişisel Gelecek/Okul Türü Algılarına İlişkin Ortalama ve Standart sapma değerleri (“One-Way Anova” Çözümlemesi)

Okul türü	Denek sayısı	Ortalama	Standart Sapma
İmam-Hatip (1)	144	22.4094	4.1885
Meslek Lisesi (2)	212	23.3211	4.1787
Anadolu Lisesi (3)	71	23.7793	3.8122
Normal Lise (4)	148	22.7312	4.1372
Özel Lise (5)	207	24.9694	3.0198
Fen-Lisesi (6)	57	25.1241	2.5902
Toplam	839	23,6285	3.9136

Tablo 9. Grup içi ve gruplar arası Varyans analizi ve hesaplanan F oranı/Scheffé sonuçları

Varyans Kaynağı	Serbestlik Derecesi	Kareler Toplamı	Kareler Ortalaması	F Oranı	Fark (Scheffé) $p \leq 0.05$
Gruplar Arası	5	854.5052	170.9010	11.8825**	1-2; 2-5; 5-6; 4-5; ve 1-5 arasında
Gruplar İçi	833	11980.7222	14.3826		
Toplam	838	12835.2275			

** $p \leq 0.001$

a. elçin summak

Lise öğrencilerinin kişisel gelecek algılarına bakıldığında, en karamsar grubu, sırasıyla, İmam-Hatip Lisesi öğrencileri ile Normal Lise öğrencilerinin oluşturduğu görülmektedir. Buna karşın, kendi geleceği konusunda en iyimser grupların Fen-Lisesi ve özel lise öğrencileri oldukları kolayca anlaşılmaktadır (Tablo 8.) Tek Yönlü Varyans Çözümlemesinden elde edilen anlamlı farklılık bulgularına paralel olarak, Scheffé F sınavında (Tablo 9.) kişisel gelecek bağlamında özel okul öğrencilerinin ,Anadolu Lisesi grubu hariç, tüm diğer okul öğrencileri ile algı farklılığına sahip olduğu görülmektedir.

Yorum ve Tartışma

Öncelikle, araştırmaya katılan lise öğrencilerinin devam etmekte oldukları okul türlerine göre bu araştırmada yer verdiğimiz dünyanın, Türkiye'nin geleceğini ve kişisel geleceklerini algılamada farklılık gösterdikleri anlaşılmaktadır. Bu durum tüm ölçekler için geçerlidir (Tablo 10.). Bu bulgudan hareketle, farklı programların öğrencilerin gelecek algılarında farklılık yarattığını söylemek olasıdır. Ancak, İmam-Hatip Lisesi ve Normal Lise öğrencilerinin kendi kişisel gelecekleri konusunda karamsar görünmelerine rağmen, Türkiye'nin ve dünyanın geleceğini başka okullara giden akranlarına (Anadolu Lisesi grubu hariç) göre daha iyimser algılamaları, araştırmanın dikkatle izlenmesi gereken bulgularını oluşturmaktadır. Öte yandan, özel okul ve Fen-Lisesi öğrencilerinin kendi geleceklerini daha parlak görmelerine karşın, Türkiye'nin ve dünyanın geleceği konusundaki kötümserlikleri dikkate değer bir başka bulguyu gözler önüne sermektedir. İmam-Hatip öğrencilerinin kendi kişisel geleceklerini pek fazla iyimser görmemeleri, bu okullara ilişkin yapılan yasal düzenlemelerle, İlahiyat fakülteleri dışında başka bir yüksek öğretim kurumuna geçiş yapma beklentilerinin kalmamasıyla ilgili olabilir. Kişisel geleceklerinin olumsuz etkilenmesine rağmen, bu öğrencilerin ülkelerinin ve dünyanın geleceğine dair umut besledikleri yargısına varılabilir.

Özel liseler ve Fen-Liselerine devam etmekte olan gençlerin kendileri adına iyimser bir gelecek beklentisi içinde olurken, ülkelerinin ve dünyanın geleceğini aynı paralelde görmemeleri bir çelişki olarak algılanabilir. Zira, iyi şeylerin olmayacağı bir ülkede ve dünyada bireysel rahatlık veya "iyi alma" durumu nasıl sağlanacaktır? Burada, özel okul ve Fen-Lisesi öğrencilerinin kendi gelecekleri ile içinde yaşadıkları küçük ve büyük çevrenin mutlaka etkileşim içinde olacağı gerçeğini göz ardı ettikleri düşünülebilir. Ya da, bireysel refahlarını bir şekilde çevrelerinden bağımsız olarak kurabileceklerini düşünüyor olabilirler.

a. elçin summak

Tablo 10. Beş alt ölçek bazında, Tek Yönlü Varyans çözümlemesi sonucunda farklılık gösteren betimsel değişkenler.

Betimsel Değişkenler	Dünyanın Geleceği	Türkiye'nin Geleceği	Kişisel Gelecek	Huzurlu Gelecek	Gelecekteki Savaşlar
Okul Türü	+	+	+	+	+
Cinsiyet	-	+	-	-	-
Sınıf Düzeyi (9,10,11)	-	-	+	+	+
Babanın Eğitim Düzeyi	-	-	+	-	-
Annenin Eğitim Düzeyi	-	-	+	+	+
Sosyo- Ekonomik Durum	-	-	+	+	-
Baba Mesleği	-	+	-	-	-
Anne Mesleği	-	-	+	-	-
Kardeş Sayısı	-	-	-	-	-
Birlikte Yaşayan Aile yakınları	-	+	+	-	-

"+" Yatay ve dikey sütundaki değişkenler arasında anlamlı farklılık durumunu göstermektedir.

Sonuç

Gençlerin ülkelerinin kaderini (ve bir yere kadar dünyanın geleceğini) kendi kaderlerinden bağımsız görmeleri, ülkemizin ve ulusumuzun geleceği açısından kaygı verici bir durum olarak algılanmalıdır. Bu nedenle, orta öğretim gençliğine yönelik hazırlanacak tüm eğitim-öğretim programlarında, bu gençlerin geleceğe bakışları hakkında bilimsel çalışmalarla elde edilecek bulgulara başvurulmalıdır. Bu araştırmanın bulgularını tamamlayıcı olması bakımından gençlerin kendi geleceklerini hangi koşullarda ve nerede "iyi" gördüklerinin belirlenmesi önemlidir. Kendi ülkelerinin geleceğini parlak görmeyen gençlerin bu tutumlarının altında yatan nedenler de mutlaka açığa çıkarılmalıdır. Çağdaş eğitim ve öğretimin en vazgeçilmez ögesi, bilimsel verilere dayalı düzenlemelerle gelişme kaydetmesidir. Bunun dışındaki "gelişmeler" hacımsal büyüme ve belki de habis bir "şişme" olarak nitelendirilebilir. Gençler burada! Gelecekleri ise, hem küresel hem de yerel gerçekleri ve değişimi görüp, yükselen paradigmaya çarpılmadan gereken reformları ivedilikle yapabileceklerin elindedir.

KAYNAKÇA

- Açıklan, A., 1999. "2000" Kuramdan Uygulamaya Eğitim Yönetimi, No: 20 s. 471
- Açıklan, A., 1999. İnsan Kaynağının Yönetimi Geliştirilmesi. S. 99-101. PegemA Yayıncılık, Ankara.
- Akey, J.M. ve Gilbert, J.C.; 1990. "The Essentials Approach: An Integrated Curriculum Model for Rethinking the Curriculum of the Future (Guides for Teachers). Colorada State Department of Education. ERIC Document Reproduction Service No: ED339 519.
- Bademci, V., 1997. Aymazlığın Sonu: Geleceği Tehlikede Bir Ulus. Gazi Kitabevi Türkiye Sorunları Dizisi No: 2, s. 40. Ankara.
- Barnes, R.,1978. "An Educator Looks Back From 1996 The Futurist Vol: 12 No: 2 s. 124.
- Başar, E. Ve Karakaş, S., 2000. " Ülkemizde Çok Yönlü Beyin" Cumhuriyet Bilim Teknik Eki, sayı 677 s. 22.
- Bilgiseven, A.K., 1986. Milli Eğitim Stratejimiz Nasıl Olmalıdır? Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayın No: 17, s. 54. İstanbul.
- Bonstingl, J. J., 1989. " Preparing Beginning Teachers to Prepare Their Students for Success in the Global Realities of the Twenty-First Century: Present Needs, Future Imperatives." Paper presented at the International Symposium on Social Studies and Civic education in Europe and in the U.S.A (Bavaria, west Germany). ERIC Document Reproduction Service, No: ED 326 454.
- Bonstingl, J. J., 1992 "The Total Quality Classroom" Educational Leadership, Vol: 49. Sayı: 6. S. 68.
- Caine, R. N., ve Caine, G., 1995. " Reinventing Schools Through Brain-Based Learning" Educational Leadership, Vol. 52. No. 7. s. 5.
- Cawelti, G., 1989. "Designing Curriculum Appropriate to the 21st Century" educational Leadership Vol: 7, No. 1, s. 30.
- Checkley, K., 1997. " The First Seven: An Interview with Howard Gardner." Educational Leadership, (Eylül) s. 8-13.
- Cohen, D.L., 1997. "Good Beginnings for All Children: From Brain Research to Action" Paper presented at :Parents as Teachers National Center Forum. St. Louis Kasım 7-8. ERIC Document Reproduction Service. No: ED 423999.

a. elçin summak

- Demirel, Ö., 1995. " A Model for Teacher Education Curricula in Turkey." Journal of Education, Hacettepe University, Sayı: XI, s. 91. Ankara.
- Demirel, Ö., 1999. Kuramdan Uygulamaya Eğitimde Program Geliştirme, s. 69. PegemA Yayıncılık, Ankara.
- Doğan, H., 1997. Eğitimde Program ve Öğretim Tasarımı, s. 128. Ankara.
- Ekşi, A., 1982. Gençlerimiz ve Sorunları. İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Future Builders: A High School Career Education and Life Skills Curriculum, 1990. A report released by Maine State Department of Educational and Cultural Services, Augusta Maine University. ERIC Document Reproduction Service No: ED 328 757.
- Gamon, D., & Bradgon, A.D., 1998. Building Mental Muscle, Conditioning Exercises for the Six Intelligence Zones. s. 217.
- Gökçe, B., 1984a. Orta Öğretim Gençliğinin Beklenti ve Sorunları" s. 30. Milli Eğitim Bakanlığı, Ankara.
- Gökçe, B., 1984b. Orta Öğretim Gençliğinin Beklenti ve Sorunları" s. 112-113. Milli Eğitim Bakanlığı, Ankara.
- Gültekin, B., 1990. Eğitim Programlarında Geleceğe İlişkin Motifler ve Öğrencilerin Gelecekle İlgili Tepkileri. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara Üniversitesi.
- Hahn, A., ve diğerleri. 1990. "Future Options Education: Not Another Handbook, Handbook on How to Help Young People in the Middle Grades Aspire and Achieve" Brandies University, Waltham, M.A., Center for Human Resources. New York. ERIC Document Reproduction Service. No: ED 222 971.
- Harvey, N., 1994. Kids Who Start Ahead, Stay Ahead: What happens when your home-taught early learner goes to school. S. 49-65. Avery Publishing.
- Healy, J.M., 1994. Your Child's Growing Mind, A Practical Guide to Brain development and Learning From Birth to Adolescence. s. 11-39.
- James, J., 1997. Yeni Çağın Liderlik Becerileri Gelecek Zamanda Düşünmek. Çev. Zülfü Dicleli. S. 208. Boyner Holding Yayınları, İstanbul.
- Kağıtçıbaşı, Ç., 1972. Sosyal Değişmenin Psikolojik Boyutları: İzmir Lise Öğrencileri Üzerinde Bir İnceleme, Türk Sosyal Bilimler Derneği Yayını, Ankara.
- Kağıtçıbaşı, Ç., 1973. Gençlerin Tutumları: Kültürler Arası Bir Karşılaştırma. s. 88-89. ODTÜ, Ankara.

a. elçin summak

- Kaya, Y.K., 1993 İnsan Yetiştirme Düzenimize Yeni Bir Bakış: Eğitimde Model Arayışı, s. 90 Set Ofset Matbaası , Ankara.
- Korkmaz, T., 2000. "Daldan Dala..." 16 Mart 2000, Zaman Gazetesi. s. 3.
- Meriç, C., 1997. Umrandan Uygarlığa 2. Baskı s. 41. İletişim Yayınları İstanbul.
- Naisbitt, J. and Aburdene, P., 1990. Megatrends 200: The New Directions for the 1990s, s. 16. William and Company Inc. New York.
- Shane, H., 1975. "Decisions and Educational Policy" In the The Future of Education: Perspectives on Tomorrow's Schooling, L. Rubin Editör, s. 112.
- Shore, R., 1997. Rethinking the Brain, New Insights into Early Development, s. 18-55. Families and Work Institute, New York.
- Slegers, B., 1997. " Brain Development and Its Relationship to Early Childhood Education." ERIC Document Reproduction Service. No: ED 409 110.
- Small, M., 1981. "Systemic and Global Learning" In the proceedings of the Annual North American Meeting of the Society for General Systems Research s. 398-405. ERIC Document Reproduction Service. No: ED 222 971.
- Summak, S. M., 1997. An Analysis of Academic Staff Members' Perceptions of the Problem-Solving Processes, General Administrative Problems and the Academic Rights and Freedoms at Turkish Public Universities. s. 294. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep Üniversitesi.
- Summak, A.E., 1998. An Analysis of High School Students' Perceptions of the Probable Future by the Year 2020" Yayınlanmamış Doktora Tezi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep Üniversitesi.
- Swaminathan, M., 1990. The First Three Years: A Source Book on Early Childhood Care and Education. UNESCO-UNICEF, Paris, Fransa.
- Şimşek, H., 1997. 21. Yüzyılın Eşiğinde Paradigmalar Savaşı ve Kaostaki Türkiye, s. 19. Sistem Yayıncılık.
- Varış, F., 1985. "Program Geliştirmede Kavramsal ve Metodolojik Sorunlar" Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi Cilt: 18, No: 1-2 s. 69. Ankara.
- Yazan, Ü. M., 1993. Cemil Meriç, Kültür Bakanlığı Türk Büyükleri Dizisi No: 144, s. 111.